

MARIAN RĘBKOWSKI

IMPORTOWANE RYNIENKI Z KOŁOBRZEGU. Z BADAŃ NAD DALEKOSIĘŻNYMI KONTAKTAMI ŚREDNIOWIECZNEGO MIASTA

DIE IMPORTIERTE PFANNEN AUS KOŁOBRZEG. AUS FORSCHUNGEN ÜBER FERNKONTAKTEN DER MITTELALTERLICHEN STADT

Znaleziska ceramiki stanowią jeden z najciekawszych elementów prowadzonych od kilku lat wykopalisk miasta lokacyjnego w Kołobrzegu. Szczególnie interesująco prezentują się importy. Specyficznym wśród nich typem naczyń są pokrywane szklivem rynienki używane w średniowieczu jako zbiorniki tłuszczu ściekającego z pieczonego na roźnie mięsa. Od początków XIV w. wyroby te sprowadzano do Kołobrzegu, najprawdopodobniej z pracowni niderlandzkich.

Pozyskiwana w trakcie wykopalisk archeologicznych ceramika od wielu lat cieszy się w Europie niezmiernie dużym zainteresowaniem badaczy zajmujących się okresem średniowiecza. Źródeł tego zainteresowania należy dopatrywać się nie tylko w fakcie masowości tej kategorii zabytków, lecz przede wszystkim w jej znacznych walorach informacyjnych i interpretacyjnych. Prowadzone w ostatnich latach z dużą intensywnością wykopaliska pomorskich miast lokacyjnych dostarczają rokrocznie wielu nowych danych do badań późnośredniowiecznej ceramiki, a co za tym idzie, do analiz procesów społecznych i gospodarczych zachodzących w tym okresie na półwyspie Bałtyku.

Rozpoczęte w 1986 roku i trwające do dziś systematyczne, ratownicze badania wykopaliskowe miasta lokacyjnego w Kołobrzegu również przynoszą odkrycia niezmiernie interesujących zespołów ceramicznych. Do najciekawszych należy zaliczyć materiały datowane na okres pomiędzy lokacją miasta w połowie XIII w. a schyłkiem wieku XV (Rębkowski 1989). Jedną z wyróżniających cech średniowiecznej ceramiki odkrywanej w Kołobrzegu jest duży, sięgający kilku, a na niektórych posesjach nawet kilkudziesięciu procent udział naczyń importowanych z wielu rejonów Europy. Są to przede wszystkim różnorodne wyroby kamionkowe i nie mniej zróżnicowane naczynia pokrywane różnobarwnymi szklivami ołowianymi. Te ostatnie stanowiły dotychczas swoisty ewenement na średniowiecznych stanowiskach pomorskich (Dekówna 1973;

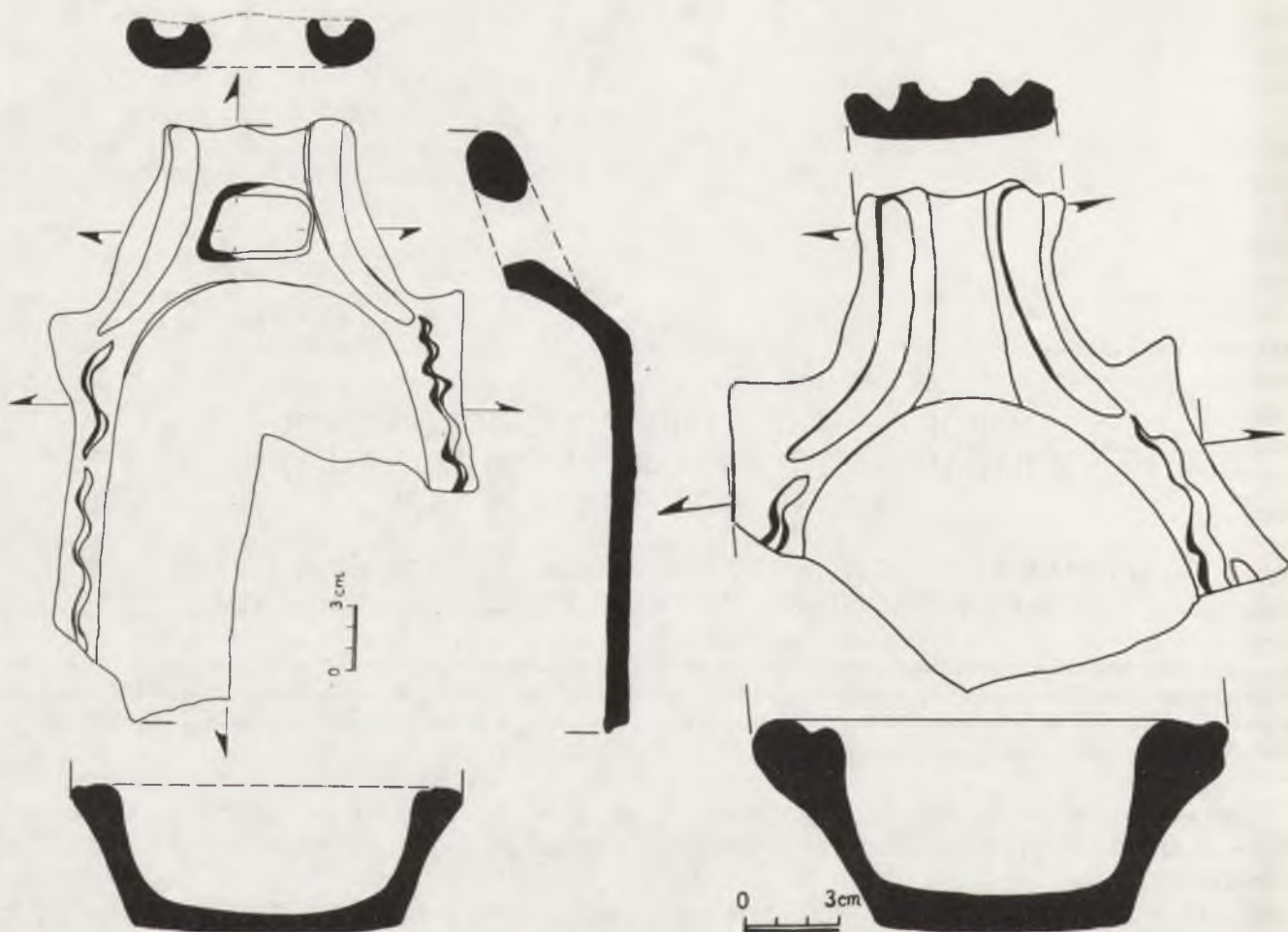
Lepówna 1982). Dopiero ostatnie badania ośrodków miejskich przyniosły nieco więcej tego rodzaju znalezisk. Z Kołobrzegu, do połowy lat 80-tych znane było tylko jedno pokryte szklivem naczynie pochodzące z wykopalisk wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego, datowane na XII wiek (Leciejewicz 1955, 167, ryc. 4d).

W trakcie sześciu sezonów badań kołobrzeskiego miasta lokacyjnego znaleziono kilkaset fragmentów średniowiecznej, importowanej ceramiki szkliwionej stanowiącej – wobec bardzo ograniczonej liczby źródeł pisanych – jedną z podstawowych danych do badań dalekosiężnych kontaktów mieszkańców miasta. Naczynia te wykazują dość znaczne zróżnicowanie typologiczne, co związane jest z ich różną proveniencją i funkcją.

Specyficznym w obrębie ceramiki szkliwionej typem wyrobów są płaskie, długie i wąskie naczynia przyjmujące w rzucie z góry kształt wydłużonego owalu. Zaopatrzone są one w charakterystyczny uchwyt(y) i równie niekonwencjonalny wylew. Wyjątkowość tych naczyń polega nie tylko na ich formie i funkcji (o czym poniżej), lecz również na fakcie, że są jednymi z pierwszych tego rodzaju egzemplarzy odkrytych w Polsce.

Zamierzeniem niniejszej pracy jest przedstawienie tychże naczyń odkrytych w Kołobrzegu w latach 1986–1990, a na ich przykładzie prześledzenie możliwości interpretacyjnych, jakie dają znaleziska importowanej ceramiki średniowiecznej.

W trakcie pierwszych pięciu sezonów wykopaliskowych znaleziono 25 fragmentów omawianej kate-

Ryc. 1, 2 — Fragmenty naczyń odkrytych na zapleczu działki nr 2 przy rynku, 1 połowa XIV w.

Abb. 1, 2 — Bruchstücke der Gefäße aus dem Hinterland des Grundstückes nr 2 am Markt, 1. Hälfte des XIV Jh.

gorii wyrobów ceramicznych pochodzących z 14 naczyń. Połowa z nich — fragmenty 7 naczyń — została odkryta na zapleczu działki przyrynkowej oznaczonej numerem 2 (ryc. 1, 2). Wśród nich, skorupy trzech naczyń odsłonięto w warstwach przy palenisku usytuowanym na reliktach rozebranego budynku ramowego. Jak wykazują wyniki badań dendrochronologicznych budynek ten został wzniesiony w latach 60-tych XIII wieku, a przestał funkcjonować na przełomie stuleci XIII i XIV. Podobny kontekst chronologiczny mają fragmenty dwóch innych naczyń odkrytych przy drugim palenisku.

Ułamki dwóch kolejnych naczyń odkryto w warstwach datowanych na drugie ćwierćwiecze XIV-go stulecia.

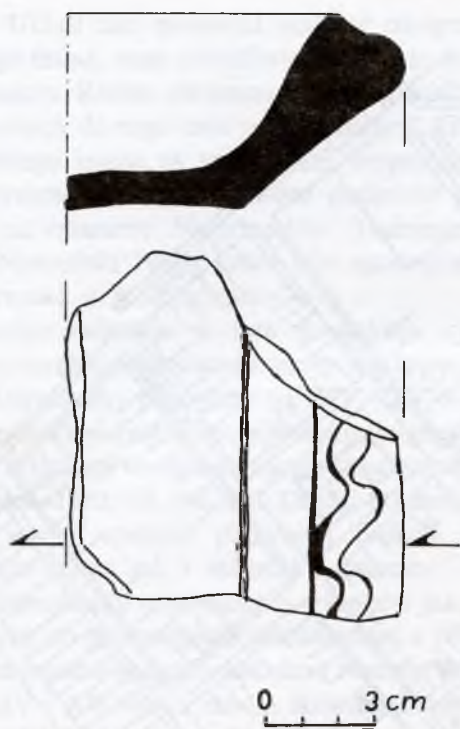
Na pierwszą połowę XIV w. datowane są fragmenty dwóch naczyń znalezionych na zapleczu posesji przy ulicy E. Gierczak 7; pojedyncze ułamki z frontowych partii działek przy ulicy E. Gierczak 49 i 45, oraz z posesji przy ulicy G. Narutowicza 36. Jeden fragment naczynia odkryto na zapleczu działki

leżącej przy ulicy E. Gierczak 9 (ryc. 3). Znajdował się w warstwie, która — wnosząc z wyników badań dendrochronologicznych — narastała po roku 1336, a zapewne przed połową XIV w.

Ostatni wreszcie fragment naczynia znaleziony został na wtórnym złożu w przemieszanych warstwach wkopów przykościelnego cmentarzyska.

Analiza naczyń odkrytych w trakcie wykopalisk kołobrzeskich pozwala na sformułowanie kilku wniosków dotyczących ich cech technologicznych, stylistycznych i chronologii. Już na wstępie wypada stwierdzić, że wszystkie fragmenty należy zaliczyć do zwartej, jednolitej grupy technologiczno-formalnej. Zostały one wylepione ręcznie i wypalone w atmosferze utleniającej. Na uwagę zasługuje bardzo dobry stopień wypału, o czym świadczą jednobarwne, czerwone, zbliżone do barwy ceglastej przełomy. Fakt ten wart jest odnotowania szczególnie wobec znacznej grubości ścianek naczyń, dochodzącej do 25 mm.

Glina wykorzystana do produkcji naczyń została schudzona domieszką średnio- lub/i drobnoziar-

Ryc. 3 – Fragment naczynia pochodzącego z działki leżącej przy ul. E. Gierczak 9. Po roku 1336

Abb. 3 – Bruchstück des Gefäßes aus dem Grundstück in der E. Gierczak-Str. 9. Nach dem Jahre 1336

nistego piasku czytelny przy badaniach makroskopowych.

Wobec fragmentarycznego zachowania naczyń trudno z całą pewnością mówić o jednolitym dla wszystkich zabytków zdobnictwie, tym niemniej wydaje się, iż tak w istocie było. W ośmiu z omawianych naczyń mamy do czynienia z pozostałościami grubych, rytych elementów zdobniczych przyjmujących postać linii falistej sytuowanej na brzegu naczynia, i/lub jeszcze grubszych, sięgających nawet 15 mm szerokości półowali (półksiężyców) w okolicach uchwytów i urządzeń wylewowych. Ten sposób ornamentacji znany jest w literaturze niemieckojęzycznej pod nazwą „Kerbschnitt” (Janssen 1983a, s. 161; Verhaeghe 1989, 62). Wszystkie fragmenty stanowiące zakończenia dłuższych boków naczyń zaopatrzone są w wypustki w kształcie „rybiej płetwy” (Verhaeghe 1983, 79 i n.). Wnętrza naczyń, jak również ich pogrubione brzegi pokryte są szczelnie przez zgniozłone, przechodzące niekiedy w brąz szkliwo.

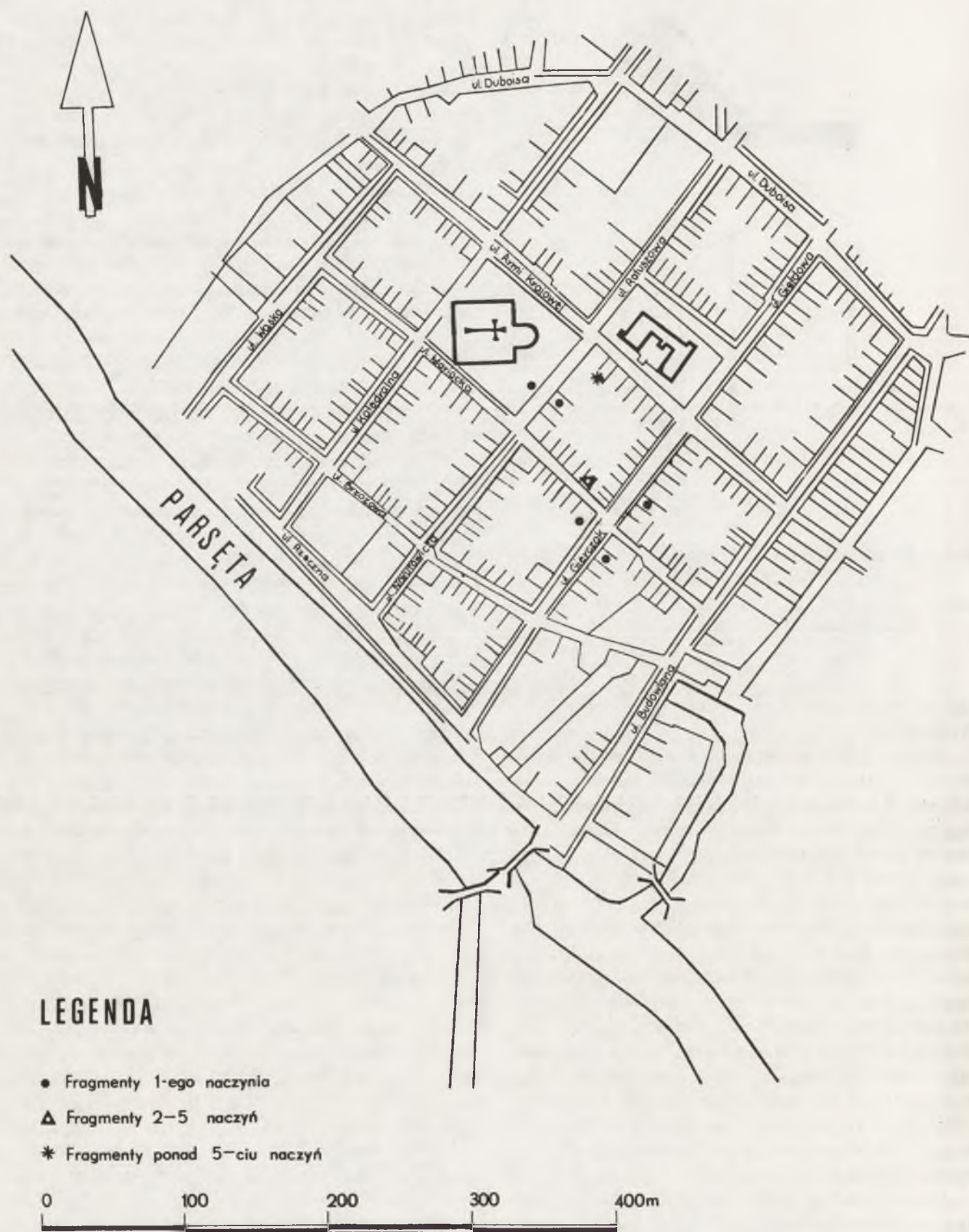
Charakteryzując krótko cechy formalne omawianych wyrobów stwierdzić należy, iż są to naczynia o płaskich lub lekko wypukłych dnach, wysokości 65–70 mm (podniesione uchwyty sięgają nawet 80 mm) i silnie pogrubionych do 20–25 mm brzegach. W rzucie z góry przyjmują one kształt wy-

dłużonego owalu lub prostokąta o zaokrąglonych rogach. Do krótszych boków dolepiane są: prostokątny w rzucie uchwyt z dziurą w środku z jednej strony, i płaski, lekko wydłużony wylew z drugiej. Wyjątkiem pod tym względem jest tylko jedno z naczyń pochodzących z działki przyrynkowej. Uchwyt został tu dolepiony do dłuższego boku naczynia.

Zachowane fragmenty nie pozwalają na rekonstrukcję długości, natomiast szerokość w jedynym nadającym się do pomiaru egzemplarzu osiągała 190–200 mm. W znanych z zachodniej Europy naczyniach tego typu długość wahała się w granicach 400–600 mm, a szerokość 200–250 mm (Verhaeghe 1989, 60).

Kończąc opis cech charakteryzujących omawiane zabytki słów kilka należy poświęcić kwestii datowania. Chronologia oparta na stratygrafii i wynikach badań dendrochronologicznych zamyka się dla wszystkich niemal naczyń w obrębie pierwszej połowy XIV w., a kilka z nich należy natomiast z całą pewnością umieszczać jeszcze w pierwszym ćwierćwieczu tego stulecia. Należy więc stwierdzić, że interesujące nas tutaj wyroby sprowadzane były do Kołobrzegu od początków XIV w. i pozostawały w użyciu przez znaczną część tego stulecia.

Badacze ceramiki średniowiecznej przypisują omawianym wyrobom w zasadzie dwójakiego rodzaju funkcje. Używane miały być one jako naczynia służące do smażenia ryb, bądź też do zbierania tłuszczu ściekającego z pieczonego na rożnie mięsa. (Moorhouse 1981, 114). Sama budowa naczyń i technologia ich wyrobu zdają się być przystosowane do tej ostatniej funkcji. Fakt zaopatrzenia naczyń w specjalnie ukształtowany wylew jednoznacznie sugeruje związku z płynem, a szczelne pokrycie wewnętrznej powierzchni szkliwem znakomicie zmniejszało prześlakliwość czerepu. Interesująco wyglądają również ślady użytkowania zachowane na odkrytych w Kołobrzegu egzemplarzach. W trzech przypadkach stwierdzono ślady okopceń zewnętrznych partii dłuższych boków naczyń, a w jednym częściowe opalenie dna. Jedno z naczyń zostało całkowicie wtórnie przepalone. Obserwacje powyższe mają oczywiście wrywkowy charakter wobec fragmentarycznego stopnia zachowania zabytków, tym niemniej zdają się potwierdzać dane uzyskane na innych stanowiskach zachodnioeuropejskich. Jak bowiem twierdzi S. Moorhouse, znaczna część odkrywanych naczyń tego typu posiada ślady opaleń zewnętrznych partii dłuższych ścianek, co sugerowałoby fakt ich dostawiania z boku do źródła ognia, a nie stawiania ich na nim. (Moorhouse 1981, 114). Warto w tym miejscu przypomnieć, że w średniowieczu rożen ustawiany był zwykle nie bezpośrednio nad paleniskim, ale tuż obok

Ryc. 4 – Dystrybucja rylinek odkrytych w latach 1986–1990 na terenie miasta lokacyjnego w Kołobrzegu
 Abb. 4 – Verbreitung der Pfannen entdeckten in den Jahren 1986–1990 in der Lokationsstadt in Kołobrzeg

niego. Układ taki pozwalał uniknąć okopcenia pieczonego mięsa, oraz umożliwiał zbieranie ściekającego tłuszczu. Rożen obracany był na specjalnie przygotowanych do tego celu podpórkach. Z kręgu hanzeatyckiego znane są specyficzne, wypalone z gliny i pokrywane szkliwem ozdobne podpórki produkowane na obszarze Niderlandów (Huizinga, Smink 1982; Nawroński 1988). Jeden taki egzemplarz znany jest również z Kołobrzegu.

Bardzo ciekawie w tym kontekście rysuje się jedno z naczyń omawianego przez nas typu znalezione w Utrechcie i datowane na XIV–XV wiek. Jego krótsze boki podniesione są wysoko do góry i zaopatrzone w otwory służące do zaczepiania rożna (Huizinga, Smink 1982, 77, ryc. 19). Dzięki takim kształtom jeden wyrób spełniał podwójną funkcję zarówno podpórki rożna jak i zbiornika tłuszczu.

O stosowaniu omawianych wyrobów jako naczyń służących do gromadzenia ściekającego z pieczonego na rożnie mięsa tłuszczu świadczą również pochodzące z XIV i XV wieku źródła ikonograficzne (Moorhouse 1981, 114).

Rzadko w badaniach ceramiki średniowiecznej udaje się wykorzystać dane pochodzące ze źródeł pisanych. O tym, że takie możliwości istnieją przekonuje cytowana już praca S. Moorhouse'a, w której autor szczególną uwagę zwraca na potencjalne wykorzystanie zachowanych średniowiecznych przepisów kulinarnych i rachunków. Wśród cytowanych przez autora zapisów jeden dotyczy również naczyń o funkcji, której domyślamy się dla prezentowanych tu wyrobów. Pochodząca z 1419 roku wzmianka zawiera wiadomość o tym, że zarządca domu Lady Alice de Bryene kupił do kuchni cztery gliniane naczynia służące do zbierania ściekającego z pieczonego mięsa tłuszczu (Moorhouse 1981, 114).

Sumując krótko powyższe dane stwierdzamy, że w średniowiecznej Europie północnej używano specyficznego typu naczyń ustawianych pod rożnem w celu magazynowania tłuszczu. Źródła ikonograficzne wskazują, że kształt owych naczyń jest analogiczny do tych odkrytych również w Kołobrzegu. Ślady okopceń zachowane na znalezionych fragmentach potwierdzają możliwość użytkowania naczyń w ten właśnie sposób. Również analiza technologiczna i morfologii naczyń sugeruje przypisywaną im funkcję.

Terminologia używana w dotychczasowym piśmiennictwie dla tego specyficznego typu naczyń ukształtowana została w ścisłej zależności od przypisywanych im funkcji. Jak już wspomniano powyżej, część badaczy sugerowała ich związki ze smażeniem ryb. Wnioski takie – jak się wydaje – wyciągane były na podstawie wydłużonego kształtu naczyń i, być może, ornamentu „rybiej płetwy”. Nie należy

oczywiście wykluczać również takiego ich zastosowania, aczkolwiek nie mogło ono być zbyt rozpowszechnione wobec braku silnych opaleń den zachowanych egzemplarzy. Jednakże następstwem takich domysłów było pojawienie się w literaturze niemieckojęzycznej określenia „Fischbratpfanne” (np. Stephan 1979, 103), oraz angielskiego „fish-dish” (Moorhouse 1981, s. 114). Ogólne związki z pieczeniem bądź smażeniem akcentują niemieckie nazwy „Brater” i „Bratpfanne” (Stephan 1983, nr 62), oraz francuskie „lechefrite” (Verhaeghe 1989). Najczęściej jednak używanym w piśmiennictwie określeniem jest angielskie „dripping pan” jednoznacznie implikujące funkcję (np. Verhaeghe 1983; Janssen 1983a; Moorhouse 1981). Podobną etymologię ma szwedzkie „drop-panna” (Wahlöö 1976).

Pewne trudności następcza znalezienie odpowiedniej nazwy polskiej. Pod względem typologicznym naczynia te określić by należało jako wydłużone półmiski zaopatrzone w uchwyt i urządzenie wylewowe. W terminologii niemieckiej półmisek zaopatrzony w uchwyt nazywany jest „Pfanne” (Erdmann i in. 1984). Słabością polskiego nazewnictwa jest brak określeń dla naczyń o kombinowanych cechach, a wymieniona powyżej nazwa jest nie tylko niewygodna w użyciu, lecz również mogłaby wskazywać funkcję naczynia jako elementu zastawy stołowej, co w świetle poczynionych uwag nie jest zgodne z prawdą. Nieco lepszym rozwiązaniem wydaje się określenie „rynienka” mimo faktu, iż omawiane wyroby różnią się nieco od naczyń określanych w polskiej literaturze tym mianem.

Bardzo ważnym zagadnieniem jest kwestia proveniencji omawianych zabytków. Najstarsze tego rodzaju rynienki pojawiły się w Europie północnej na początku XIII wieku. Znane są sporadyczne przykłady ich produkcji w tym okresie w Nadrenii (Stephan 1982, 103, ryc. 28,16). Jak wykazały badania ośrodka produkcyjnego w Paffrath, jednocześnie wykonywano tam zarówno ceramikę o siwo-srebrzystej powierzchni (nazwa której: typ Paffrath, pochodzi od tego właśnie stanowiska), jak również pokrywane szkliwem rynienki służące jako podstawki pod rożen (Lung 1955–1956, 371, ryc. 6, 7). Podobne, pojedyncze egzemplarze znane są również ze stanowisk Westfalii i Dolnej Saksonii (Stephan 1979, 190, ryc. 12). Produkowane sporadycznie na terenach niemieckich rynienki wypalane były utleniająco na żółto i pokrywane zielonkavo-żółtym szkliwem. Charakteryzowały się również owalnym kształtem, bez tak typowych dla naczyń kołobrzeskich ornamentów „rybiej płetwy”.

Pozbawione tego elementu były również naczynia produkowane w południowej Limburgii (Bruijn

1962–1963, 405–406), oraz w Andenne w trzech ostatnich ćwierciach XIII wieku. Na uwagę zasługuje znaczna długość pojawiających się tam egzemplarzy, co przy nie przekraczającej 200 mm szerokości dawało bardzo wysmukłe kształty (Borremans, Warginare 1966, 40, ryc. 16: 40). Ani pracownia w Andenne, ani ośrodki niemieckie nie wytwarzały omawianych wyrobów masowo, tym niemniej bywały one przedmiotem eksportu do Niderlandów (Janssen 1983a, 161).

Od początków XIII w. podobne w kształcie rynienki – owalne, bez „rybich płetw” – produkowane były również w Anglii (np. Clarke, Carter 1977, 309–310; Pearce i in. 1985, 43). Nie wykazują one jednak żadnych analogii stylistycznych i technologicznych do wyrobów znalezionych w Kołobrzegu.

Podobieństwa takie są bardzo wyraźne w stosunku do naczyń produkowanych na obszarze Flandrii i Holandii od schyłku XIII aż po koniec XV wieku (Verhaeghe 1983, 79). Na ten okres, zapoczątkowany jednak co najmniej 50 lat wcześniej, przypada bardzo ożywiona w tym rejonie produkcja wysokiej jakości naczyń wypalanych na czerwono i pokrywanych szkliwem. Rynienki stanowiły zawsze margines produkowanego tam asortymentu naczyń, tym niemniej – jak stwierdza F. Verhaeghe – ich fragmenty odkrywane są na każdym niemal stanowisku flandryjskim użytkowanym w tym okresie (Verhaeghe 1983, s. 79). Były one wówczas również przedmiotem eksportu (Hurst i in. 1986, 136–137). Część wytwarzanych tam podstawek pod rożen otrzymywała bardzo bogatą, niekiedy zoomorficzną ornamentację, dlatego też przez wielu badaczy zaliczane są do kategorii luksusowych wyrobów zwanych „high decorated pottery” (Verhaeghe 1982, 1989).

Za typową rynienkę pochodzącą z pracowni niderlandzkich uznać można naczynie o długości 400–600 mm, wypalone w atmosferze utleniającej na czerwono-ceglasty kolor i pokryte wewnątrz zielonym szkliwem. Wszystkie zaopatrywane były w wylew umiejscawiany na krótszym boku, oraz uchwyty dolepiane na dłuższym lub/i krótszym boku przeciwnym wylewowi. Niekiedy występują również okrągłe otwory służące zapewne do zawieszania naczyń po użyciu. Pogrubione brzegi ornamentowane były bądź grubymi rytami, bądź też zaszczypkami. Znakomita większość wyrobów otrzymywała wypustki w kształcie „rybiej płetwy”. Naczynia takie znane są z ośrodków produkcyjnych w Utrechcie (XIV–XV w.), Aardenburgu (XIV w.) i Bruggi (XIV w.) (Bruijn 1979, 71, 139; Trimpe-Burger 1962–1963, 528–529, ryc. 43 a). Jak wspomniano powyżej, odkrywano je również na wielu innych stanowiskach w warstwach datowanych z reguły na XIV i XV wiek. Dla przykładu należy tu

wymienić zespoły z Amsterdamu, klasztoru w Mariendael, Hertogenbosch, Slikkever, Gandawy, Roeselare, Saint-Margriete i in. (Baart 1977, fot. 669; Renaud 1959, 221, ryc. 10; 1976, ryc. 41; Janssen 1983b, ryc. 13; Verhaeghe 1989, s. 63, ryc. 68–80). Znacznie rzadsze są natomiast naczynia pozbawione ornamentu „rybiej płetwy”, stanowiące być może wcześniejszy etap produkcji (np. Renaud 1976, ryc. 42 – egzemplarz z Capelle a.d. Ijssel).

Nie tak jasno rysuje się kwestia występowania tego typu rynienek na terenie Danii. Rejon ten znany jest również jako obszar produkcji wypalanych na czerwono i szkliwionych wyrobów ceramicznych datowanych od co najmniej połowy XIII wieku (Madsen 1983; Madsen 1986). Dostępnym jest jednak naczynia – podstawki do rożna.

Z Ribe znanych jest kilka fragmentów rynienek analogicznych do typu dominującego w Niderlandach w XIV i XV w. (Bencard, Roesdahl 1972, ryc. 324). Nieco więcej opublikowanych rynienek znanych jest z Lundu leżącego w Skanii wchodzącej w średniowieczu w skład Danii, oraz z pobliskiego Kalmaru (Wahlöö 1976, nr 137, 238–240, 280–284, 363–365). Wspólną cechą dla wszystkich zabytków odkrytych w Skandynawii jest utleniający wypał na czerwono i pokrywanie wewnętrznych powierzchni szkliwem w różnych odcieniach zieleni. Charakterystyczne jest natomiast duże zróżnicowanie form i zdobnictwa. Jedno z naczyń odkrytych w Lundzie i datowanych w dość szerokich ramach czasowych na XIV–XV w. jest niemal kopią rynienek kołobrzezskich i zapewne zostało wykonane w tej samej pracowni. Bardzo zbliżone są dwa naczynia z Kalmaru – różni je jednak wypukły w rzucie kształt, w przeciwieństwie do kołobrzezskich cechujących się wklęsłymi bokami dłuższymi (Wahlöö 1976, nr 238, 363, 364).

W świetle powyższych uwag należy zastanowić się nad proveniencją naczyń odkrytych w Kołobrzegu. Biorąc pod uwagę technikę wykonania i odkrycia warsztatów produkcyjnych najbardziej prawdopodobnie rysuje się teza o ich pochodzeniu z Niderlandów, chociaż niemożliwe jest jeszcze wskazanie pracowni, w której zostały wykonane. Stamtąd również musiały pochodzić rynienki odkryte w południowej Skandynawii, bowiem nie potwierdzono dotychczas produkcji takich naczyń w znanych pracowniach duńskich, a z drugiej strony znane są liczne przykłady niderlandzkich importów ceramicznych znajdujących w Danii, Szwecji i Norwegii (np. Bencard 1972; Molaug 1983; Wahlöö 1976).

Omawiany tu typ naczyń stanowi bez wątpienia dość wyjątkowy element asortymentu ceramiki używanej w średniowiecznym Kołobrzegu, i jako taki

stanowi bardzo interesujący przedmiot poszerzający pole badań nad średniowieczną kulturą materialną miast pomorskich. Wydaje się jednak, że podobne znaleziska mogą zostać wykorzystane również w badaniach innych zagadnień.

Jest faktem oczywistym, że ceramika importowana stanowi jeden z podstawowych w archeologii tego okresu wyznaczników dalekosiężnych kontaktów handlowych. W przypadku Kołobrzegu – wobec bardzo ograniczonej ilości źródeł pisanych – właśnie ceramika obrazuje zasięg kontaktów handlowych średniowiecznych mieszczan. Dobrym przykładem są w tym względzie rynienki, które choć nieliczne, stanowią jeden z kilku elementów dowodzących stosunków handlowych z Niderlandami już od początków XIV w.

Znaleziska tego typu stanowić również mogą przyczynek do badań konsumpcji żywnościowej. Są bowiem materialnym, bezpośrednim śladem pieczenia mięsa.

Warto wreszcie zwrócić uwagę na możliwości wykorzystania tychże naczyń przy analizie socjotopografii miasta. Już sam fakt występowania szkliwionej,

importowanej ceramiki w obrębie działki miejskiej stać się może jednym z elementów przy określaniu jej wartości socjotopograficznej. Ważność takiej argumentacji w przypadku omawianych tu naczyń wzmacniają również wnioski historyków zajmujących się dziejami konsumpcji żywnościowej. Wynikałoby z nich, iż pieczeń stanowiła jeden z najdroższych rodzajów spożywanego mięsa. Dlatego też występowania przedmiotów związanych z jej przyrządzaniem lub spożywaniem należałoby się spodziewać na posesjach należących do właścicieli o odpowiedniej kondycji społecznej i finansowej (np. Dembińska 1963, 96 i n., Rutkowska-Płachcińska 1989, 28; Huizinga, Smink 1982, 77).

Przytoczone powyżej możliwości interpretacji znalezisk rynienek używanych jako podstawki pod rożen będą miały zastosowanie przy analizie odkryć ceramicznych w skali całego miasta kołobrzeskiego. Dlatego też na pełną ocenę zjawisk społecznych i gospodarczych, które rekonstruowane będą na podstawie ceramiki należy poczekać do końca trwających w Kołobrzegu badań.

LITERATURA

- BAART J. M.
1977 *Opgravningen in Amsterdam*. Amsterdam.
- BENCARD M.
1972 *Medieval pottery imported into Denmark*, „Chateau Gailard”, t. V, s. 13–22.
- BENCARD M., ROESDAHL E.
1972 *Dansk middelalderlertøj 1050–1550. Jysk Arkeologisk Selskabs Handbøger*. Aarhus.
- BORREMANS R., WARGINARE R.
1966 *La céramique d'Andenne. Recherches de 1955–1965*. Rotterdam.
- BRUIJN A.
1962– *Die mittelalterliche keramische Industrie in Südlmburg*,
1963 „Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek”, t. 12–13, s. 356–459.
1979 *Pottersvursen Langs de Vecht Aardenwerk rond 1400 uit Utrecht*, „Rotterdam Papers”, t. III, Rotterdam.
- CLARKE H., CARTER A.
1977 *Excavations in Kings Lynn 1963–1970*, „The Society for Medieval Archaeology. Monograph Series”, Nr 7, London.
- DEKÓWNA M.
1973 *Znaleziska wczesnośredniowiecznej ceramiki zachodnioeuropejskiej na Pomorzu*, „Archeologia Polski”, t. XVIII, s. 169–179.
- DEMBIŃSKA M.
1963 *Konsumpcja żywnościowa w Polsce średniowiecznej*. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- ERDMANN W., KÜHN H., LÜDTKE H., RING E., WESSEL W.
1984 *Rahmenterminologie zur mittelalterlichen Keramik in Norddeutschland*, „Archeologisches Korrespondenzblatt”, t. 14, s. 417–431.
- HUIZINGA H. A., SMINK E. H.
1982 *Bric spit-supports in the Netherlands (13th–16th century)*, „Rotterdam Papers”, t. IV, s. 63–82.
- HURST J. G., NEAL D. S., BEUNINGEN v. H. J. E.
1986 *Pottery produced and traded in North-West Europe 1350–1650*, „Rotterdam Papers”, t. VI, Rotterdam.
- JANSSEN H. L.
1983a *Later medieval pottery production in the Netherlands*, [w:] P. DAVEY, R. HODGES (red.), *Ceramics and trade*, s. 121–183, Sheffield.
1983b *Het middeleuwse aardenwerk: ca 1200–ca 1550*, [w:] *Van Bos tot Stadt. Opgravningen in s'Hertogenbosch*.
- LECIEJEWICZ L.
1955 *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Kołobrzegu, w 1954 r.*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. I, s. 160–169.
- LEPÓWNA B.
1982 *Ceramika importowana w Gdańsku wczesnośredniowiecznym*, „Archeologia Polski”, t. XXVII, s. 111–149.
- LUNG W.
1955– *Die Ausgrabung nachkarolingischen Topferöfen in Paf-frath, Gemeinde Bergisch Gladbach Rheinisch-Bergischer Kreis*, „Bonner Jahrbücher”, t. 155–156, s. 353–371.
- MADSEN H. J.
1983 *An Introduction to Danish medieval ceramics*, [w:] P. DAVEY, R. HODGES (red.), *Ceramics and trade*, s. 187–190, Sheffield.
- MADSEN P. K.
1986 *A survey to the research of danish medieval pottery*, „Medieval Ceramics”, t. 10, s. 57–84.

- MOORHOUSE S.
1981 *The medieval pottery industry and its market*, „Medieval Industry”, CBA Research Raport Nr 40, London.
- MOLAUG P. B.
1983 *Hoy middelalderkeramik fra Nederlanden. Eksemplar pa eksport til Norden*, „Riksantikvarens rapporter”, t. 8, s. 59–65.
- NAWROLSKI T.
1988 *Die mittelalterlichen Spiesstützen aus Elbląg*, „Fasciculi Archaeologiae”, Fasc. IV, s. 39–46.
- PEARCE J. E., VINCE A. G., JENNER M. A.
1985 *A Dated Type-Series of London Medieval Pottery, Part 2. London-Type Ware*, London.
- RENAUD J. G. N.
1959 *Aardewerkvondsten van het klooster Mariandael*, „Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek”, t. 9.
1976 *Middeleeuwse ceramiek. Einige hooflijnen uit de ontwikkeling in Nederland*, AWN Monografie, t. 3.
- RĘBKOWSKI M.
1989 *Stan i problematyka badań nad początkami miasta lokacyjnego w Kołobrzegu w świetle trzech pierwszych sezonów badawczych (1986–1988)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 3–4, s. 463–479.
- RUTKOWSKA-PLACHCIŃSKA A.
1989 *Materialne warunki bytu ubogich w miastach późnośred-*
niowiecznych na zachodzie Europy. Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- STEPHAN H. G.
1979 *Höxtener Keramik im 13. Jahrhundert. Ein Beitrag zur mittelalterlichen Kulturgeschichte*, „Denkmalpflege und Forschungen in Westfalen”, t. 2, s. 179–217.
1982 *Die mittelalterliche Keramik in Norddeutschland (1200–bis 1500)*, „Hefte des Focke-Museum”, nr 62, s. 65–122.
- TRIMPE-BURGER J. A.
1962–1963 *Ceramik uit de bloeitijd van Aardenburg (13 de en 14 de eeuw)*, „Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek”, t. 12–13, s. 495–548.
- VERHAEGHE F.
1982 *Laat-middeleeuws hoogversierd aardenwerk in de Lage Landen*, „Rotterdam Papers”, t. IV, s. 151–173.
1983 *Medieval pottery production in coastal Flanders*, [w:] P. DAVEY, R. HODGES (red.), *Ceramics and trade*, s. 63–94, Sheffield.
1989 *La céramique très décorée du Bas Moyen Age en Flandre*, [w:] *Actes du Colloque de Lille (26–27 Mars 1988)*.
- WAHLÖÖ C.
1976 *Keramik 1000–1600 i svenska fynd*, „Archaeologiae Lundensia”, t. 6, Lund.

DIE IMPORTIERTE PFANNEN AUS KOŁOBRZEG. AUS FORSCHUNGEN ÜBER FERNKONTAKTEN DER MITTELALTERLICHEN STADT

Zusammenfassung

Von 1986 bis heute in Kołobrzeg geführte Ausgrabungen liefern Jahr für Jahr verschiedenartige Keramik in großer Menge. Besonders interessante scheint die importierte glasierte Ware. Die Pfannen bilden hier einen Sondertypus. In den Jahren 1986–1990 wurden in Kołobrzeg 25 Pfannenbruchstücke aus 14 Gefäßen entdeckt. Alle gehören derselben technologisch-formalen Gruppe. Sie wurden sehr gut im Oxidationsbrand rot oder ziegelrot gebrannt. Die Innenflächen sind mit dunkelgrüner bis brauner Glasur bedeckt. Charakteristische Verzierung bildet die Wellenlinie am Gefäßrand und gravierter Halbmond am Griff und Ablaßanlage. In allen Bruchstücken, die Beendigung der längeren Gefäßseiten bilden, tritt der Flosseornament. Sehr charakteristisch ist auch von einer Seite zu den kürzeren

Gefäßseiten zugeklebter rechteckiger Griff mit Loch und in der Mitte und von der anderen die längliche Ablaßanlage. Fast alle in Kołobrzeg gefundene Pfannen wurden in den dendrochronologisch datierten Schichten ins 1. Viertel oder 1. Hälfte des XIV Jh. datiert. Problematisch bleibt die Bestimmung der Herkunft von diesen Gefäßen, obwohl sie These von ihrer niederländischen Provenienz meist wahrscheinlich sei.

Es wird auch über die Funktion dieser Gefäße diskutiert. Die Verbrauchungsspuren und die ikonographischen Überlieferungen zeugen von ihrer Benutzung als Behälter für Bratenfett.

Es wurde auch die Möglichkeit signalisiert diese Funde zum Untersuchungen über die Ernährung und Soziotopographie der Stadt zu benutzen.

Übersetzt von Dorota Piwowar

Anschrift des Verfassers:

Mgr Marian Rębkowski
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Zespół Badawczy w Kołobrzegu
78–100 Kołobrzeg, ul. Rzeczna 3
Polen